



Національне космічне агентство України
Головне управління державної служби України

Комерціалізація космічних технологій – перспективний напрям підвищення ефективності космічної діяльності в сучасних ринкових умовах

Зелена книга

Проект “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України”



ЦЕНТР СПРИЯННЯ
ІНСТИТУЦІОНАЛЬНОМУ РОЗВИТКУ
ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ
ПРИ ГОЛОВНОМУ УПРАВЛІННІ ДЕРЖАВНОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ



міжнародний центр
перспективних досліджень

Зелену книгу “Комерціалізація космічних технологій – перспективний напрям підвищення ефективності космічної діяльності в сучасних ринкових умовах” підготовлено в рамках проекту “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України”, який здійснював Міжнародний центр перспективних досліджень за ініціативи Головного управління державної служби України на замовлення Центру сприяння інституційному розвитку державної служби. Проект фінансувався коштом Державного бюджету України.

Загальне керівництво проектом здійснював доктор психологічних наук, професор Олександр Сафін. Координатор проекту – Андрій Бега.

Супроводження проекту з боку Центру сприяння інституційному розвитку державної служби здійснював перший заступник директора Максим Привалов.

Участь у проекті брали: Секретаріат Президента України, Секретаріат Кабінету Міністрів України, Міністерство транспорту та зв'язку України, Міністерство фінансів України, Міністерство економіки України, Державний комітет України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Антимонопольний комітет України, Національна комісія регулювання електроенергетики України, Національне космічне агентство України, Державне агентство України з інвестицій та інновацій.

Цей документ підготувала група державних службовців Національного космічного агентства України у складі: Олександр Васильковський, Сергій Герасимчук, Марина Євлашина, Марина Ілючок, Едуард Кузнецов, Марина Маракуліна, Володимир Федотов, Ігор Чупрін.

У підготовці документа, організації процесу консультацій брали участь експерти Міжнародного центру перспективних досліджень: Євгенія Ахтирко, Максим Борода, Олександр Лях, Катерина Малюгіна, Іван Пресняков, Віктор Чумак.

Головне управління державної служби України, Центр сприяння інституційному розвитку державної служби та Міжнародний центр перспективних досліджень висловлюють подяку Представництву Європейської Комісії в Україні, особисто Хелен Крей і Ремі Дюфло, а також Міністерству з питань міжнародного розвитку Великої Британії та особисто Джону Стапплу, Джону Кеннону та Зо МакНіл-Річі за надану підтримку і допомогу в реалізації проекту.

Літературний редактор: Надія Цісік.
Дизайн і верстка: Остап Стасюк.

Електронну версію цієї та інших публікацій у межах проекту можна знайти на сайті Міжнародного центру перспективних досліджень за адресою <http://www.icps.com.ua/> та на сайті Центру сприяння інституційному розвитку державної служби при Головному управлінні державної служби України за адресою <http://center.gov.ua/>.

Зміст

Передмова	4
Вступ.....	12
Основні складники космічної діяльності в Україні	13
Проблеми та перспективи розвитку космічної галузі в сучасних ринкових умовах	16
Комерціалізація космічних технологій – один з пріоритетів космічної діяльності.....	19
Основні проблеми комерціалізації космічних технологій	21
Висновки	22
Додаток 1. Технології космічної галузі	23
Додаток 2. Технологічний потенціал підприємств космічної галузі	24
Додаток 3. Незалежна експертна оцінка зеленої книги “Комерціалізація космічних технологій – перспективний напрям підвищення ефективності космічної діяльності в сучасних ринкових умовах”	29

Передмова

Демократія висуває нові вимоги до змісту та якості роботи влади. Успішна діяльність уряду нині неможлива без чітко визначеної та прийнятної для суспільства стратегії досягнення пріоритетних цілей державної політики. У країнах – членах Європейського Союзу така стратегія є результатом публічного процесу формування політики, а підготовка документів про політику у формі зелених і білих книг є звичним інструментом роботи бюрократів, що забезпечує ефективність, відкритість, послідовність і передбачуваність роботи урядів у цих країнах.

Цей документ про політику підготували українські державні службовці в рамках пілотного проекту “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України”, який за ініціативи Головного управління державної служби України коштом Державного бюджету України здійснював у 2005–2006 роках Міжнародний центр перспективних досліджень на замовлення Центру сприяння інституційному розвитку державної служби.

Мета проекту “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України” – підвищення професійної спроможності державних службовців керівної ланки з питань аналізу політики та демократичних процедур ухвалення урядових рішень на основі кращого європейського досвіду.

Цей проект є послідовним продовженням спільної ініціативи Кабінету Міністрів України, Міжнародного центру перспективних досліджень (МЦПД), Інституту відкритого суспільства та Міжнародного фонду “Відродження” (МФВ), що здійснювалася у 2000–2001 роках за фінансової підтримки МФВ у межах тристоронньої угоди про співпрацю між Секретаріатом Кабінету Міністрів України, МЦПД і МФВ.

Участь у тому першому проекті, що називався “Створення груп аналізу політики та Центру інформаційних ресурсів в уряді України”, брали державні службовці вищої та середньої керівних ланок з Міністерства економіки України, Міністерства фінансів України та Секретаріату Кабінету Міністрів України, його керівником був перший заступник Урядового секретаря Кабінету Міністрів України у 2000–2001 роках, а нині радник Прем’єр-міністра України Володимир Яцуба.

У той час у проекті взяло участь 49 українських бюрократів, серед них такі відомі нині державні менеджери, як перший заступник міністра юстиції України Петро Крупко, перші заступники міністра економіки України Анатолій Максютя та Сергій Романюк, заступник міністра Кабінету Міністрів України Іван Ратушняк, виконавчий директор з економічних питань Національного банку

України Ігор Шумило, начальник Головного управління державної служби України Тимофій Мотренко та багато інших талановитих управлінців.

Консультавання та тренування учасників того першого проекту фінансували Канадське агентство міжнародного розвитку (CIDA) та Шведське агентство міжнародного розвитку (SIDA).

Така форма організації тренування державних службовців вищого рангу через практичне застосування ними у своїй щоденній роботі технологій публічної політики і демократичного врядування, звичних для країн євроатлантичного регіону і досі нових для українського державного управління, довела свою результативність і ефективність.

Багато учасників проекту завдяки, за їхніми словами, змінам у власній адміністративній свідомості, розширенню бюрократичного світогляду, набуттю нових умінь і навиків, життєво потрібних сучасному державному службовцю, отримали серйозне просування по службі і нині є успішними керівниками найвищого рангу.

Іншими результатами того першого проекту стали також Тимчасовий регламент Кабінету Міністрів України, що донині залишається по суті чи не єдиним формальним інструментом координації процесу вироблення державної політики, і створений тоді Центр інформаційних ресурсів. Тимчасовий регламент містить, зокрема, такі обов'язкові етапи процесу підготовки урядових рішень, як проведення аналізу альтернативних варіантів вирішення проблем і консультацій із зацікавленими сторонами щодо проектів цих рішень. Центр інформаційних ресурсів перетворився на потужний департамент Секретаріату Кабінету Міністрів України, що й нині займається інформаційними технологіями та побудовою системи електронного врядування, а його керівник Віктор Бондар згодом став міністром транспорту і зв'язку України.

Започаткування такого проекту у 2000–2001 роках було б неможливе без щирості демократичних переконань і відданості справі запровадження принципів і процедур публічної політики в життя українського суспільства Президента Національної академії державного управління при Президентові України Віри Нанівської (тоді – директор Міжнародного центру перспективних досліджень), яка стала автором ідеї, творчим натхненником і організатором проекту.

Відновлення проекту у 2005–2006 роках було б так само неможливе без ясного бачення докорінної зміни змісту діяльності нинішнього державного службовця основним завданням реформи державної служби та наполегливості у прагненні здійснити таку зміну Тимофієм Мотренком, який був серед найактивніших і найстаранніших учасників першого проекту.

Політичну важливість нового проекту для уряду України засвідчує те, що нині він фінансується з Державного бюджету України. Принципове значення має той факт, що п'ятирічної давнини ініціативу, реалізовану тоді за рахунок коштів міжнародної технічної допомоги, нині підхопив уряд і включив до свого кошторису.

Саме тому, що це перший проект зі створення груп аналізу політики, що фінансується державним коштом, ми назвали його пілотним. Хоча точніше, мабуть, було б назвати його пілотним продовженням...

У звіті про проект “Створення груп аналізу політики та Центру інформаційних ресурсів в уряді України”, підготовленому 2001 року і розміщеному на веб-сайті МЦПД, є розділ “Рекомендації щодо продовження проекту”, у якому, зокрема, зазначено:

- “Створення груп аналізу політики є ефективним інструментом створення професійної бюрократії демократичного суспільства, і досвід проекту повинен бути поширений серед донорів і у суспільстві.
- Створення груп аналізу політики не може бути припиненим на етапі пілотного проекту, бо це призведе до того, що спроби трансформації бюрократичної машини зіткнуться з інертною масою бюрократів старого типу, їхнім розумінням процесу ухвалення рішень і відносин із суспільством. Потрібно створити групи аналізу політики в інших міністерствах і регіонах.
- Наступний етап створення груп аналізу політики повинен мати іншу організаційну якість – створення мережі груп аналізу політики, а не окремих груп. Це дасть змогу примножити ресурс змін і зробити їх незворотними”.

Пілотний проект “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України”, який виріс з проекту “Створення груп аналізу політики та Центру інформаційних ресурсів в уряді України” та спільної волі до закріплення демократичних змін в українському суспільстві, є добрим прикладом того, коли одного дня народжена вартісна ідея не лише не вмирає, а й набуває нового життя, нового втілення і змісту.

Проект 2005–2006 років “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України” спрямований на підвищення професійної спроможності державних службовців керівної ланки з питань аналізу політики та демократичних процедур ухвалення урядових рішень, у тому числі для їх підготовки до майбутньої участі в проектах Twinning як особливого виду технічного співробітництва з органами державної влади країн – членів Європейського Союзу, координатором діяльності з підготовки та реалізації яких в Україні визначено Головне управління державної служби України.

Для досягнення цілей і завдань проекту у Міністерстві економіки України, Міністерстві фінансів України, Міністерстві транспорту та зв'язку України, Державному комітеті України з питань технічного регулювання та споживчої політики, Антимонопольному комітеті України, Національній комісії регулювання електроенергетики України, Національному космічному агентстві України, Державному агентстві України з інвестицій та інновацій, Секретаріаті Кабінету Міністрів України та Секретаріаті Президента України сформовано 10 груп аналізу політики, до кожної з яких входить по сім–вісім державних службовців, які обіймають посади II–IV категорій.

Упродовж кількох місяців групи аналізу політики опрацьовували пріоритетні проблеми державної політики у сфері відповідальності своїх відомств за принципами і процедурами публічної політики. У цій роботі вони постійно отримували консультативну та тренінгову підтримку з питань аналізу політики, стратегічного управління й управління змінами від вітчизняних та іноземних незалежних консультантів. Допомогу у залученні іноземних консультантів і тренерів надали Міністерство з питань міжнародного розвитку Великої Британії (DFID) і Представництво Європейської Комісії в Україні.

Кожна група сама визначала тему, над якою працюватиме, але загальною рамкою для всіх був План дій Україна–ЄС: тема повинна була збігатися з одним з його пріоритетів.

Продуктами діяльності груп аналізу політики стали документи про політику у форматі зелених і білих книг разом з обговоренням цих документів із зацікавленими сторонами. Такі документи – один з головних інструментів формування політики й ухвалення урядових рішень у Європейському Союзі.

Зелені книги зазвичай готують на різних етапах процесу вироблення політики, проте їхнє завдання – відображення повного циклу вироблення політики: від формулювання проблеми до оцінки результатів впровадження політики. Тому повний цикл вироблення політики можна використати як загальну рамку для оцінювання того, наскільки якісно підготовлено документи з аналізу політики.

Завдання зеленої книги – порушення конкретної проблеми у певній сфері державної політики, визначення її масштабів і суспільних груп, зацікавлених у її вирішенні, щоб допомогти уряду привернути увагу зацікавлених сторін і громадян до цієї проблеми, а також з'ясувати їхнє ставлення до можливих способів її вирішення.

Зелена книга є продуктом обговорення із зацікавленими сторонами, оскільки впровадження передбачених у ній змін потребує зусиль не лише від уряду, а й від усіх громадян та інститутів громадянського суспільства.

Для політиків в уряді підготовка зелених книг з різноманітних проблем державної політики є також і способом передбачення можливої реакції суспільства на майбутні урядові рішення і завчасно їх скоригувати замість потім виправляти помилки, що завжди важче і дорожче.

Публічні обговорення підготовлених у рамках проекту “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України” зелених книг засвідчили серйозну невдоволеність представників груп інтересів тим, що поточна практика їх проведення часто відокремлена від реального процесу підготовки й ухвалення урядових рішень. Вони також виявили, що в багатьох випадках у самих державних органах відсутнє єдине бачення проблем і способів їх вирішення, що підриває довіру суспільства до влади.

Значення роботи над цими документами про політику полягає в поліпшенні якості діалогу уряду із зацікавленими сторонами, підвищенні дієвості впровадження майбутніх урядових рішень через врахування інтересів зацікавлених сторін або принаймні їх залучення, можливості виробити єдині підходи до вирішення тих чи інших проблем державної політики всередині уряду, мати чітку позицію щодо питань державної політики під час переговорів з іноземними партнерами, передусім ЄС, ідентифікувати і відстоювати власні національні інтереси.

Завдяки роботі над білою книгою уряд поглиблює діалог з громадськістю, започаткований у підготовці зеленої книги, і формулює власну позицію та бачення вирішення проблеми державної політики. Біла книга містить конкретні пропозиції щодо подолання означеної у ній проблеми. Зазвичай такі документи, у яких враховано підсумки обговорення зеленої книги, започатковують серію консультацій щодо оцінки можливих варіантів політики. Коли вдається віднайти варіант рішення, прийнятний водночас і для політичного керівництва, і для основних зацікавлених сторін у суспільстві, пропозиції, викладені у білій книзі, перетворюються на політичне рішення, що вноситься на розгляд Кабінету Міністрів або Верховної Ради у вигляді проекту законодавчого акту.

Підготовка документів про політику – справа професійних аналітиків політики, а перетворення політики на проекти законодавчих актів – справа юристів. Чітке розмежування цих двох компетенцій державних службовців – важливий чинник якості не лише державної політики, а й законодавства.

Подальша робота уряду після формування власного бачення тієї чи іншої політики має фокусуватися на роботі з відповідними профільними комітетами парламенту, народними депутатами з роз’яснювальною метою та для лобювання проекту законодавчого акту на всіх стадіях його обговорення у парламенті до

його остаточного ухвалення. Це третя важлива для забезпечення якості державної політики компетенція, але вона вже радше є компетенцією політиків, аніж професійних бюрократів.

6 жовтня 2006 року у Клубі Кабінету Міністрів України відбулася публічна презентація та обговорення результатів пілотного проекту “Діяльність груп аналізу політики у державних органах України”. Замість 150 запрошених участь у заході взяли 250 осіб, у тому числі міністр Кабінету Міністрів України Анатолій Толстоухов і перший секретар Представництва Європейської Комісії в Україні Хелен Крей.

Анатолій Толстоухов наголосив на важливості проекту для уряду та доручив Головному управлінню державної служби внести проект рішення Кабінету Міністрів України про продовження проекту та поширення мережі груп аналізу політики на всю систему центральних органів виконавчої влади. Хелен Крей сказала про зацікавленість Європейської Комісії підтримати цей проект.

Під час обговорення проаналізовано досвід та уроки пілотного проекту, визначено основні проблеми, які потрібно буде вирішити під час його продовження.

По-перше, серйозною системною проблемою діяльності державних органів є брак уміння державних службовців здійснювати аналіз вартості впровадження політики, так само і вартості “нероблення”, тобто залишення проблеми без вирішення. Найслабше місце в усіх білих книгах, розроблених у проекті, – відсутність фінансового обґрунтування обраного варіанта вирішення проблеми. Для цього групам аналізу політики, які працювали у пілотному проекті, буде надано додаткову консультативну підтримку й організовано тренування з аналізу вартості політики та фінансового обґрунтування її впровадження.

По-друге, самовизначення проблеми державної політики на рівні групи аналізу політики містить ризик обрання найбільш “легких” або зрозумілих проблем. У майбутньому потрібно порушити питання визначення проблеми для опрацювання групою аналізу політики на рівні політичного керівництва та дорадчих колегіальних органів, стимулювання міністерств та інших органів державної влади обирати не найпростіші проблеми, у вирішенні яких вони відчувають себе сильними, а навпаки, найбільш складні, гострі, важливі проблеми, вирішення яких має критичне значення для конкурентоспроможності України. Міністерствам та іншим центральним органам виконавчої влади запропоновано розглянути питання про формування груп аналізу політики та визначення напрямів їхньої роботи на засіданнях колегій.

По-третє, групи аналізу політики повинні стати організаційною основою для посилення інституційної спроможності для забезпечення європейської інтеграції України на рівні міністерств, інших центральних органів виконавчої влади, Секретаріату Кабінету Міністрів України та Секретаріату Президента України. Для цього у тренінговому та консультативному супроводженні буде посилено компонент, що стосується права та інституцій Європейського Союзу, а також висунуто обов'язкову вимогу включати до груп аналізу політики державних службовців, які відповідають у міністерствах та інших органах державної влади за питання європейської інтеграції, зокрема за питання переговорів з Європейською Комісією, юридичну експертизу проектів нормативно-правових актів на їхню відповідність *acquis communautaire*, а також за організацію підготовки та впровадження проектів Twinning.

I, нарешті, по-четверте. Актуальною залишається згадана рекомендація звіту про проект “Створення груп аналізу політики та Центру інформаційних ресурсів в уряді України” щодо створення саме мережі груп аналізу політики, а не окремих груп.

Для вивчення попиту на пропоновану послугу у вигляді участі державних службовців керівної ланки з міністерств та інших центральних органів виконавчої влади у мережі груп аналізу політики Головне управління державної служби України звернулося до них з інформацією про таку можливість і проханням висловитися щодо їх інтересу. У відповідь надійшли листи від близько 50 центральних органів виконавчої влади, а також в ініціативному порядку – від Національного банку України.

Проект щодо створення мережі груп аналізу політики продовжуватиметься у 2007–2009 роках і поступово буде поширений на всю систему центральних органів виконавчої влади України.

Групи аналізу політики та їхні учасники вже становлять мережу осередків державної служби нової якості, мережу агентів змін, які, змінюючи власну свідомість і спосіб роботи, впливають на свідомість і спосіб роботи інших державних службовців. З часом мережа груп аналізу політики має перетворитися на постійно діючий форум, клуб нової бюрократії, де вона регулярно неформально зустрічатиметься, обговорюватиме свої щоденні професійні проблеми, обмінюватиметься досвідом, набуватиме нових знань, умінь і навиків.

Суспільство вимагає реформи бюрократії, її демократизації та професіоналізації. Єдиний спосіб здійснити цю реформу – розпочати її зсередини.

Не треба боятися опору і труднощів, прогрес не зупинити. Ще Гегель сказав: “Найкраща послуга, яку може надати старе, що відмирає, новому, що народ-

жується, — це, опираючись якомога послідовніше і впертіше, дати можливість новому прийти до життя в його найбільш розвинених і життєздатних формах”.

Тому насамкінець ми хочемо від щирого серця подякувати не лише тим, хто допомагав здійснити цей проект, а й усім, хто заважав і чинив опір його реалізації.

***Андрій Вишневський,**
директор Центру сприяння інституційному розвитку державної служби,
директор Адміністративного офісу програми Twinning,
Головне управління державної служби України*

Вступ

Мета цієї зеленої книги – визначення місця та ролі комерціалізації технологій у забезпеченні ефективності розвитку космічної галузі в сучасних ринкових умовах.

Робота щодо комерціалізації космічних технологій здійснюється на виконання статті 4 Закону “Про космічну діяльність” від 15 листопада 1996 року.

Космічна галузь України має великий економічний і науково-технічний потенціал. Ще за часів Радянського Союзу український сектор його військово-промислового комплексу становив потужний, багатогалузевий науково-технічний і виробничий комплекс, особливу роль в якому відігравала ракетно-космічна галузь. За окремими передовими технологіями й унікальними виробничими потужностями цей потенціал не має аналогів у світі.

За рівнем космічного потенціалу Україна входить до провідних космічних держав світу завдяки наявності замкненого циклу космічних технологій від створення ракет-носіїв і космічних апаратів до запусків і забезпечення їх експлуатації. Галузь з головною своєю продукцією – ракетами-носіями (РН) вийшла на світовий ринок 1999 року, забезпечивши Україні міцні позиції з надання пускових послуг. Усього у світі 2005 року здійснено 61 пуск ракет-носіїв. Серед них на виготовлені в Україні РН припадає 8,2%. Використання високотехнологічних розробок дало змогу укласти договори і комерційні контракти з низкою іноземних замовників.

Найближчими роками наявний потенціал спроможний забезпечити виконання міжнародних проєктів, визначених у Загальнодержавній національній космічній програмі України.

Упродовж багатьох років підприємства космічної галузі України за кошти Державного бюджету розробили та впровадили у виробництво сучасні конкурентоспроможні технології.

Нині в основних космічних країнах відчувається переоцінка підходів до космічної діяльності з погляду отримання практичної віддачі та її комерціалізації.

Основні складники космічної діяльності в Україні

Україна впевнено увійшла до складу космічних держав світу завдяки сформованому в країні науковому та виробничому потенціалу космічної галузі. До складу космічної галузі входить близько 40 промислових підприємств, конструкторських бюро та науково-дослідних інститутів, які забезпечували розроблення та виготовлення бойових ракет, а також брали участь у виконанні космічних програм Радянського Союзу. Підприємства галузі мають великий досвід у розробленні та виготовленні сучасних ракет-носіїв, космічних апаратів, двигунів, систем керування та телеметрії. У виробництво впроваджуються нові матеріали та технології, частина з яких не має аналогів.

Космічна галузь – одна з ключових національної економіки України. Вона забезпечує розроблення й виробництво конкурентоспроможної продукції космічного призначення та цивільної продукції з використанням космічних технологій.

Для реалізації державної політики в галузі космічної діяльності в лютому 1992 року створено Національне космічне агентство України (НКАУ). НКАУ є центральним органом виконавчої влади зі спеціальним статусом.

На сучасному етапі для забезпечення подальшого розвитку підприємств у ринкових умовах провадиться робота щодо підготовки та здійснення структурної перебудови космічної галузі. Для цього здійснюється корпоратизація та акціонування державних підприємств, впроваджуються у виробництво цивільної продукції космічні технології.

Таким чином, космічна галузь України увійшла в нове тисячоліття, впроваджуючи систему ринкових перетворень, що сприяє поліпшенню інвестиційної привабливості галузі й залученню інвесторів до взаємовигідної співпраці.

Україну визнано у світі як космічну державу. Позитивний імідж України обумовлений відмовою від стратегічних наступальних озброєнь, приєднанням до Режиму контролю за ракетними технологіями (РКРТ), участю в роботі комітетів ООН, міжнародних організаціях, спеціалізованих об'єднаннях. Низку договорів Україна підписала зі стратегічними партнерами РФ, США, Китаєм, Бразилією, а також іншими космічними державами. Започатковано заходи для підвищення рівня співпраці з країнами Європейського Союзу та в межах проектів, що їх реалізує Європейське космічне агентство.

Підприємства космічної галузі України беруть участь у міжнародних космічних проєктах. З 1998 року реалізується унікальний міжнародний комерційний про-

ект “Морський старт” за участі України. У рамках цього проекту здійснюються запуски української РН “Зеніт-3SL”. Уже здійснено 20 запусків космічних апаратів замовників.

Розпочато створення ракети-носія “Циклон-4”, яка запускатиметься з бразильського космодрому Алькантара. Очікується, що з цього космодрому щорічно здійснюватиметься до 5–6 пусків ракети “Циклон-4”.

Реалізується проект “Дніпро”, у якому міжконтинентальна балістична ракета РС-20 (SS-18 “Сатана”), переобладнана на триступінчатую ракету-носію “Дніпро”, використовується для запусків космічних апаратів. Кількість і технічний ресурс ракет, що підлягають модернізації, уможливають надання дешевих пускових послуг.

Реалізація проекту “Наземний старт” дасть змогу надавати пускові послуги з використанням ракети-носія “Зеніт-2”. Передбачається модернізація ракети “Зеніт-2” у “Зеніт-2М” для проведення запусків супутників із космодрому Байконур. Проект розробляється під егідою спільного підприємства Sea Launch.

Україна взяла участь у важливих наукових міжнародних проектах, зокрема “Інтербол” (вивчення магнітосфери Землі, 1997–2001 роки), “Коронас” (вивчення Сонця: “Коронас-І”, 1994 рік, “Коронас-Ф”, 2001 рік). Розпочато підготовку до реалізації одного з найбільших астрофізичних проектів “Спектр-Радіастрон”. У межах проекту “Січ-1М” підготовлено міжнародний експеримент “Варіант” для вивчення параметрів іоносфери. 1997 року здійснено космічний політ першого космонавта незалежної України Леоніда Каденюка на борту американського космічного корабля Columbia для проведення Спільного українсько-американського наукового експерименту в галузі космічної біології.

Отримані результати, а також наземні дослідження в галузях космічного матеріалознавства та фундаментальної фізики стали підґрунтям перспективної програми наукових і технологічних експериментів на борту Міжнародної космічної станції.

Україна взяла участь у проектуванні та реалізації найбільшого сучасного космічного проекту – міжнародної космічної станції. Розроблено систему керування першим модулем МКС – “Зоря”.

Провадиться послідовна робота з оптимізації структури та модернізації унікальних засобів Національного центру управління та випробувань космічних засобів. Зокрема дооснащення антени РТ-70 високочутливими приймальними засобами дало змогу використовувати її у радіоінтерферометричних дослідженнях об’єктів Весівту, радіолокації планет Сонячної системи, малих природних і штучних об’єктів, вивченню актуальної проблеми астероїдної небезпеки та

“космічного сміття”. Розгорнуто станції прийому інформації дистанційного зондування Землі, що забезпечить ефективне використання даних національних і міжнародних космічних апаратів.

Космічні програми України Верховна Рада затверджує на п’ять років законом. У результаті виконання першої (1993–1997 роки) та другої (1998–2002 роки) програм досягнуто суттєвих результатів. Збережено науково-виробничий потенціал і сформовано космічну галузь країни, забезпечено вихід на міжнародний ринок космічних послуг; започатковано формування внутрішнього ринку космічних послуг, створено основи правової бази космічної діяльності, забезпечено участь у міжнародних програмах, встановлено зв’язки з провідними космічними державами.

Розпочато створення національної системи спостереження Землі з космосу. Забезпечено виготовлення, запуск, управління та експлуатацію першого українського космічного апарату (КА) “Січ-1”, українсько-російського КА “Океан-О”, модернізованого апарату цієї серії “Січ-1М”. Розробляється наземна підсупутникова система геофізичного моніторингу.

Проблеми та перспективи розвитку космічної галузі в сучасних ринкових умовах

Серед основних проблем функціонування космічної галузі можна вирізнити три основні групи: перша група – проблеми на рівні підприємств, друга – проблеми на рівні НКАУ, третя – на урядовому рівні. До основних проблем підприємств можна віднести:

- 1) неефективне використання результатів науково-технічної діяльності (науково-технічних розробок, технологій та ін.);
- 2) труднощі, що виникають під час виходу підприємств на зовнішній ринок;
- 3) відсутність доступних фінансових ресурсів для розвитку підприємств, підготовки і реалізації проектів;
- 4) старіння виробничих фондів підприємств;
- 5) брак кваліфікованих фахівців у сфері менеджменту, маркетингу і ринкових відносин.

Для забезпечення їх вирішення на підприємствах започатковано розроблення програми структурної перебудови галузі. Стратегія запланованих заходів передбачає використання високих технологій на двох напрямках:

- для виробництва продукції космічного призначення;
- для випуску цивільної продукції з використанням космічних технологій.

Ці заходи здійснюються в контексті реалізації структурної перебудови вітчизняної промисловості, розвитку інноваційної моделі економічного зростання.

Вихід космічних послуг і продукції на міжнародні ринки – пріоритет космічної галузі, неодмінна умова її функціонування. Реальні прогнозовані обсяги бюджетного фінансування не забезпечать належного технологічного оновлення, перспективних розробок. Закордонні інвестиції не можуть бути спрямовані на такі цілі внаслідок орієнтації провідних країн на розвиток власних технологій.

Завоювання міцних позицій на космічних ринках можливе тільки за умов концентрації ресурсів і зусиль на нечисленних ключових напрямках, де Україна має шанси ефективно використати здобутки попередніх напрацювань, передусім транспортних космічних послугах.

Внаслідок тенденції до зменшення вартості та розмірів КА на ринку створення та використання космічних апаратів невідкладним є завдання розроблення та виготовлення мікро- та наносупутників з можливістю застосування інноваційних підходів, які забезпечать їхню конкурентоспроможність.

Реалізація програми структурної перебудови галузі – визначальний важіль забезпечення конкурентоспроможності продукції галузі. Оптимізація відносин власності, запровадження гнучких форм організації виробництва й ефективного менеджменту повинні забезпечити належний рівень привабливості для інвестування.

Серед ключових заходів реструктуризації підприємств галузі – виділення групи профільних виробництв, які виробляють космічну техніку. Технічна політика, організаційні заходи на цих підприємствах підпорядковані меті розвитку вузької спеціалізації для забезпечення конкурентоспроможності на міжнародних ринках. Для інших підприємств характерна максимальна диверсифікація виробництва для завоювання внутрішніх ринків цивільної продукції.

Одним з головних результатів структурної перебудови повинні стати організаційні форми підприємств, які забезпечують поєднання наукового та технологічного потенціалу.

Політика держави щодо космічної галузі є найважливішим чинником забезпечення економічної ефективності її діяльності. Це пов'язано з особливостями ринків космічної продукції, зокрема тим, що обсяги виробництва, ціноутворення великою мірою визначаються державним замовленням, а механізми функціонування ринків космічних послуг контролюються квотами, специфічними режимами, міждержавними угодами. Крім того, дослідження та розробки для створення проривних технологій, заходи з їх комерціалізації є пріоритетом державної політики всіх без винятку космічних держав.

Для України державна політика повинна бути спрямована на вирішення таких завдань:

- за рахунок бюджетного фінансування повинні бути забезпечені фундаментальні дослідження та випереджальні розробки в інтересах розвитку космічної техніки; цей напрям повинен бути включений до пріоритетних науково-технічних напрямів, затверджених на державному рівні;
- підтримання унікальних об'єктів дослідно-експериментальної та випробувальної бази вітчизняної космічної техніки повинно мати принаймні часткове бюджетне фінансування;
- формування державного замовлення на цільові космічні проекти (наукові, спостереження Землі з космосу, телекомунікаційні) в межах Національних космічних програм повинно передбачати як неодмінну умову перспективу використання розробок у комерційних проектах; проекти, здійснювані за держзамовленням, мають розглядатись як такі, що демонструють спроможність України пропонувати конкретні космічні послуги;
- організація проектів Національної космічної програми повинна передбачати комплекс апробованих іншими космічними державами заходів щодо підвищення ефективності космічних місій, зокрема: подвійне використання

космічних засобів, залучення позабюджетних коштів і стимулювання комерціалізації проектів, орієнтація на використання проривних технологій, застосування нових методів відбору та менеджменту проектів;

- здійснення послідовної галузевої технологічної політики; сприяння завантаженню підприємств галузі замовленнями на високотехнологічну продукцію цивільного призначення;
- законодавча й організаційна підтримка інвесторів, створення фінансово-інвестиційного механізму для реалізації інноваційних проектів, залучення кредитів міжнародних фінансових організацій і технічної допомоги, впровадження ефективного консалтингу з реструктуризації та інноваційно-інвестиційної підтримки підприємств;
- сприяння в просуванні продукції та технологій на світовий ринок за рахунок активної рекламної політики та участі у міжнародних виставкових заходах за відповідними напрямками.

Комерціалізація космічних технологій – один з пріоритетів космічної діяльності

Досвід функціонування провідних світових космічних агентств (НАСА, ЄКА, Роскосмос) у сучасних ринкових умовах засвідчує, що у зв'язку з браком бюджетних коштів серед пріоритетних напрямів їхньої діяльності на перший план виходить робота щодо підвищення ефективності космічної діяльності (найчастіше цей напрям називають “комерціалізація космічних технологій”).

Наприклад, у НАСА створено відповідне управління (Technology Utilization Office) щодо координації роботи з комерціалізації космічної діяльності та технологій, засновано десять центрів для комерціалізації космічних технологій; агентство отримує щорічно близько 500 млн. дол. США за рахунок комерціалізації космічних технологій. У НАСА навіть доступ для спостереження чергового пуску американських носіїв надають усім охочим на комерційних засадах.

В Європейському космічному агентстві створено подібну систему. За рахунок комерціалізації європейських технологій ЄКА отримало близько 200 млн. євро.

Ефективно роботу щодо комерціалізації космічної діяльності та технологій організовано у Роскосмосі. В агентстві створено секцію НТР щодо ефективного використання (комерціалізації) космічних технологій, засновано Центр передачі технологій. За рахунок надання комерційних послуг із запуску космічних апаратів, бізнес-туризму та ін. Роскосмос отримав близько 5 млрд. дол. США позабюджетного фінансування.

Для України ця робота має велике значення у зв'язку з незначним бюджетним фінансуванням космічної діяльності та практично відсутніми позабюджетними коштами.

Комерціалізація космічних технологій повинна стати одним з пріоритетних напрямів організації космічної діяльності, який забезпечить не тільки підвищення віддачі від бюджетних вкладень у космічні розробки, а й стане важливим чинником використання космічних технологій у цивільному секторі. Досвід інших держав свідчить, що стимулювання державою комерціалізації повинно зосередитися на:

- створенні баз даних і рекламних матеріалів щодо перспективних технологій і розробок;
- фінансуванні робіт з адаптації космічних технологій до потреб цивільних виробництв;

- організації маркетингу на рівні галузі;
- навчанні та перепідготовці відповідних фахівців.

Можна визначити такі основні види космічної діяльності, які комерціалізуються або можуть бути комерціалізовані:

- використання українських космічних технологій в інтересах реалізації космічних програм іноземних країн та бізнесу (комерціалізація технологій);
- використання українських космічних технологій у різних секторах економіки України (трансфер технологій);
- бізнес, пов'язаний з космічною діяльністю (космічний туризм, реклама, виготовлення космічних сувенірів та ін.).

У рамках цієї діяльності підприємства галузі використовують свої науково-технічні розробки для отримання прибутку, тобто комерціалізують свою космічну діяльність.

Таким чином, комерціалізація космічної діяльності дає змогу отримувати позитивний ефект або прибуток в її реалізації. Наприклад, міжнародний комерційний проект “Морський старт”, що передбачає запуск з морської пускової платформи космічних апаратів замовників українською ракетою, нині забезпечує суттєвий позитивний ефект завдяки тому, що основні підприємства галузі отримали замовлення й успішно працюють, зберігаються робочі місця для висококваліфікованих фахівців галузі, сплачуються податки до бюджету.

Основні проблеми комерціалізації космічних технологій

Серед основних проблем комерціалізації космічних технологій потрібно зазначити:

- відсутність механізмів забезпечення ефективного використання технологій, створених за державні кошти;
- неефективне використання технологій, створених за державні кошти;
- невирішеність питань інтелектуальної власності;
- відсутність коштів на доведення космічних технологій до товарного виду;
- відсутність інформаційного забезпечення впровадження технологій (реклама, технологічні мережі та ін.);
- відсутність достатнього попиту на технології на внутрішньому ринку.

Метою діяльності із забезпечення комерціалізації космічних технологій повинно бути забезпечення ефективного використання технологій, створених за державні кошти.

Основні завдання роботи щодо забезпечення комерціалізації космічних технологій полягають у:

- 1) підвищенні ефективності діяльності підприємств, їхніх доходів і прибутків за рахунок ефективного використання технологій;
- 2) забезпеченні соціально-економічного зростання країни (за рахунок підвищення податкових надходжень підприємств високотехнологічного сектору, що ефективно використовують сучасні технології, до бюджету).

Висновки

Робота щодо забезпечення комерціалізації українських космічних технологій доволі нова для галузі, тому доцільно вивчити досвід роботи в цій сфері провідних космічних агентств і найкраще реалізувати в Україні. У цьому напрямі НКАУ вже кілька років активно співпрацює з Представництвом Європейської Комісії в Україні, Європейським космічним агентством і європейськими підприємствами. За їхньої участі підготовлено і реалізуються три невеликих методичних проекти в рамках програми TACIS під назвою BISTRO.

Основні завдання проектів:

- 1) вивчення досвіду провідних світових космічних агентств у сфері комерціалізації технологій;
- 2) встановлення партнерських відносин між українськими та європейськими організаціями і підприємствами в цій сфері;
- 3) розроблення рекомендацій для НКАУ щодо ефективної організації роботи у сфері комерціалізації технологій.

Два проекти перебувають на стадії реалізації, один вже завершено. Основний результат цього проекту – розроблені європейськими експертами рекомендації для НКАУ щодо організації роботи з комерціалізації космічних технологій.

У рамках реалізації цих рекомендацій і на виконання Статті 4 Закону “Про космічну діяльність” було б доцільно організувати роботу в галузі щодо комерціалізації космічної діяльності та технологій, розробивши відповідні заходи, серед яких:

- здійснення комплексної інвентаризації результатів науково-технічної діяльності підприємств галузі, створених на державні кошти;
- створення відповідних організаційних структур для координації цієї роботи (секція НТР з роботи з об’єктами інтелектуальної власності, галузевий центр з комерціалізації технологій та ін.);
- забезпечення вирішення питань, пов’язаних із захистом інтелектуальної власності;
- створення технологічного порталу для інформаційного забезпечення комерціалізації технологій і включення його до європейських і міжнародних мереж;
- підготовка плану заходів щодо участі підприємств галузі у розробці та реалізації космічних програм для нових космічних країн;
- підготовка заходів щодо започаткування серйозних космічних проектів з КНР;
- визначення можливостей і механізмів участі підприємств галузі в новому, перспективному сегменті міжнародного ринку космічних послуг – приватних суборбітальних польотах.

Додаток 1

Технології космічної галузі



Додаток 2

Технологічний потенціал підприємств космічної галузі

Нині машинобудування космічної галузі має у своєму розпорядженні напрацювання з таких прогресивних технологічних напрямів:

- а) заготівельне виробництво:
 - виготовлення точного литва (під тиском, за моделями, що виплавляються, та ін.);
 - виготовлення відливок спрямованим затвердінням;
 - виготовлення відливок з використанням нових протичадних покриттів і нетоксичних сполучних;
 - лазерний і плазмовий крій листових матеріалів;
- б) механічна обробка металів:
 - обробка на верстатах з програмним керуванням;
- в) зварювальне виробництво:
 - електронно-променеє зварювання, зварювання в середовищі вуглекислого газу;
 - зварювання вибухом;
 - мікроплазмовє й ультразвукове зварювання;
- г) гальванічні та лакофарбові покриття:
 - безстічні, екологічно безпечні технології хромування, цинкування, нікелювання з поверненням хімікатів у робочі ванни;
 - енергоощадний автономний режим нагрівання гальванічних ванн;
 - нанесення порошкових полімерних покриттів;
- д) технології виробів з полімерних композитних матеріалів:
 - виготовлення багатофункціональних стільникових заповнювачів і конструкцій з них;
 - виробництво теплозахисних і теплоізоляційних матеріалів, герметиків для машинобудування;
 - виготовлення вузлів силових конструкцій методом спірального намотування та викладання;
 - виготовлення труб зі скло-, органічних і трубопровідної арматури з них;

- е) методи та засоби неруйнівного контролю:
 - ультразвукова товщинометрія металів і дефектоскопія зварних з'єднань і неметалів;
 - струмовихрова товщинометрія гальванічних покриттів;
 - автоматизований і механізований неруйнівний контроль;

- є) складальне виробництво:
 - забезпечення, підтримка та контроль промислової чистоти поверхонь порожнин і виробів загалом;
 - забезпечення та контроль геометричних параметрів вузлів і виробів;
 - формування та розмірний контроль роз'ємних і нероз'ємних конструкцій;

- ж) контрольно-випробувальні роботи:
 - контроль міцності та герметичності;
 - спеціальні гідравлічні, газодинамічні, термовакuumні випробування;
 - випробування імітацією експлуатаційних умов, у тому числі умов космічного простору;
 - спеціальні технології на основі високого вакууму, криогенних і високих температур.

Володіючи комплексом прогресивних машинобудівних технологій, галузь у змозі розробляти та виробляти:

- складну сільськогосподарську техніку, зернозбиральні комбайни, трактори, землеобробні комплекси;
- технологічне обладнання для харчової промисловості та переробних галузей агропромислового комплексу (лінії виробництва морозива, карамелей, макаронів, печива та ін.);
- засоби комунального транспорту та комунальну техніку (тролейбуси, автобуси, снігоочисники та ін.);
- вітроелектричні установки для промислових вітроелектростанцій;
- установки для спалення та газифікації низькоякісного вугілля.

Накопичений досвід і технологічний доробок з виробництва виробів із прогресивних полімерних композитних матеріалів, у тому числі методом намотування, що отримано у створенні ракетних двигунів на твердому паливі, дає змогу розробляти та оновлювати виробництво:

- труб, штанг зі скло-, базальто-, металопластику для нафтогазової, хімічної, гірничодобувної промисловості, комунального господарства;
- елементів вакуумних фільтрів, магнітних сепараторів для металургійної та гірничодобувної промисловості;
- забезпечити потребу авіаційної промисловості та цивільного виробництва конструкціями зі стільниковими заповнювачами.

Розроблені технології в галузі теплоізоляційних і теплозахисних матеріалів, багатофункціональних покриттів, раніше освоєних у виробництві космічного корабля “Буран”, бойових ракет і супутникових апаратів, уможливує використання їх для теплоізоляційних систем тепlopостачання, гідроізоляції, для нанесення антикорозійних і стійких до зношеності покриттів на машини, агрегати та їхні вузли і деталі, які працюють в агресивних середовищах.

Отриманий досвід герметизації виробів ракетно-космічної техніки дає змогу на основі високих технологій і вітчизняної сировини створити гаму полімерних герметиків (маслобензостійких, кислотолугостійких, пластизольних, поліуретанових та ін.) для машинобудування, паливно-енергетичного комплексу, будівництва.

Створення виробів ракетно-космічної техніки потребувало свого часу розроблення у великому обсязі засобів контролю та технічної діагностики. Нині в рамках Програми пропонуються методики та засоби контролю герметичності, геометричних параметрів, об’ємів, чистоти внутрішніх поверхонь та ін.

Окремий блок становлять прилади неруйнівного контролю, у тому числі універсальні дефектоскопи, товщиноміри, перетворювачі. Окрім того, космічна галузь надасть допомогу в метрологічному забезпеченні цього напрямку роботи.

Підприємства галузі володіють також особливо унікальними технологіями, які не мають аналогів за кордоном. Наприклад, технології виготовлення вузлів та агрегатів з активним контролем у процесі їх обробки (механічної, електрохімічної), які з високою точністю відпрацьовано у створенні космічного корабля “Буран”, технології забезпечення чистоти внутрішніх поверхонь баків космічного корабля “Буран”, ракет-носіїв “Зеніт”, “Дніпро”, механізованої технології струминного очищення та ін.

Приладобудівний комплекс космічної галузі України має у своєму розпорядженні більше половини науково-дослідної і виробничої бази мікроелектронного приладобудування ракетно-космічної галузі колишнього СРСР. Треба зазначити, що ракетно-космічне приладобудування України практично зберегло майже всі можливості свого технологічного та виробничого потенціалу порівняно зі станом за часів колишнього СРСР. Це стосується передусім таких приладобудівних організацій і підприємств, як ВАТ “Хартрон”, ВАТ “НДІРВ”, ВО “Комунар”, ВО “Київприлад”, ВАТ “ЕЛМІЗ” та ін.

Високотехнологічний рівень розробок і виробничі можливості приладобудівних підприємств космічної галузі України успішно використовуються у виготовленні продукції мікроелектронного приладобудування в апаратурі управління, контролю та телеметрії космічних апаратів “Січ”, “Океан”, “Мікросупутник”, у системі управління ракетноносія “Зеніт”, в апаратурі міжнародного космічного проєкту “Морський старт” та ін.

Якість продукції підприємств мікроелектронного приладобудування космічної галузі України базується на високому рівні розробок із застосуванням сучасної елементної бази (надвеликі інтегральні схеми з високою швидкодією, програмовані ПЗЗ-матриці, НВЧ-генератори з високим ККД, спеціальні матеріали та ін.), а також космічних технологій, що забезпечують високу технологічність, потрібну якість і надійність апаратури.

До переліку космічних технологій, які планується впровадити у створенні апаратури для цивільної продукції, треба віднести:

- виготовлення мікроелектроніки НВЧ з мікронними розмірами елементів;
- виготовлення п'єзо- та акустоелектроніки для датчиків різного призначення;
- виготовлення тонко- та товстоплівкових мікробірок із застосуванням вакуумних технологій напилювання і прецизійної фотолітографії пасивних елементів мікронних розмірів;
- термічна обробка пластифікованої кераміки в азотоводневій суміші газів за температури 1 500–1 600°С;
- виготовлення друкованих багат шарових комутаційних плат, застосування методу ультразвукового зварювання багатовивідних мікросхем;
- діагностичний функціональний контроль і сертифікація елементної бази; сучасні методи космічних випробувань та ін.

Для створення і виробництва сучасної конкурентоспроможної апаратури підприємства космічної галузі мають належні виробничі потужності, у тому числі спеціалізовані приміщення з особливими вимогами з температури, вологості та чистоти повітря для виготовлення мікроелектронних схем і пристроїв на їхній основі. Ці виробничі приміщення оснащено унікальним технологічним обладнанням, до якого треба віднести:

- вакуумне обладнання для термічного напилювання, катодного та магнетронного розпилення спеціальних металів і сплавів;
- автоматизовані на всьому технологічному циклі лінії прецизійної фотолітографічної обробки напилених шарів металів і сплавів для отримання конфігурації елементів розмірами до 50 мкм з точністю 5 мкм;
- автоматизовані лінії трафаретного друку та спеціальної термічної обробки для товстоплівкових мікробірок;
- програмно-автоматизоване обладнання для термокомпресорного та ультразвукового зварювання елементів з мікронними розмірами виведень;
- термошафи для електротермовипробувань елементів в інтервалі температури від -70 до +125°С;
- спеціальні стенди для контролю елементної бази та багато іншого обладнання.

Потрібно також наголосити, що розроблення та виготовлення продукції за космічними технологіями на такому обладнанні в спеціалізованих приміщеннях здійснюється за нормативною документацією, дія якої поширюється на ракетно-космічну техніку.

Усе це загалом забезпечує високу якість і надійність апаратури і космічного, і народногосподарського (цивільного) призначення, що виробляється приладобудівними підприємствами космічної галузі.

Впровадження мікроелектронних технологій приладобудування як одних з провідних і наукомістких у створенні ракетно-космічної техніки сучасного рівня можливе в таких напрямках цивільних галузей:

- виробництво і використання автоматизованих систем керування технологічними процесами на теплових і атомних електростанціях;
- виробництво і використання приладів та автоматизованих систем обліку, контролю і регулювання роботи котельних установок, теплових мереж, витрат енергії;
- освоєння виробництв електронних систем керування електроприводами технологічного устаткування з підвищеним рівнем їх автоматизації;
- розширення виробництва наукового устаткування і наукового приладобудування, складної медичної апаратури, автоматизованих діагностичних комплексів;
- створення та виробництво промислових і побутових лічильників електроенергії, газу, води, приладів контролю і регулювання систем електро-, водо-, тепло- і газопостачання;
- створення та виробництво телефонних апаратів, телефонних автоматичних станцій;
- створення та випуск обладнання для спеціальних автоматичних систем управління перевезеннями, інформаційних систем різного призначення, сучасних комплектів діагностики і дефектоскопії транспортних засобів.

Додаток 3

Незалежна експертна оцінка зеленої книги “Комерціалізація космічних технологій – перспективний напрям підвищення ефективності космічної діяльності в сучасних ринкових умовах”

Загальний огляд

1. Ми дуже вдячні команді з Національного космічного агентства України за розроблення їхньої зеленої книги та за участь у конструктивному та відкритому обговоренні з консультантами з Міністерства міжнародного розвитку Великої Британії.
2. Зрозуміло, що для розроблення цієї зеленої книги проведено велику роботу й аналіз. Зокрема ми вражені чітким аналізом поточної ситуації та можливостей стати лідером на ринку у цій сфері, які були представлені українськими фахівцями, та історією розробки космічних технологій. Під час зустрічі з представниками Національного космічного агентства України фахівці надали подальше пояснення цих аспектів.
3. Для забезпечення відповідності критерію “найкращої практики”, що висувається до консультативного документа, цю зелену книгу потрібно розробити далі, зокрема у сфері визначення завдань політики за допомогою кількісних показників і комплексу альтернативних варіантів політики для досягнення результатів разом з відповідним зазначенням пріоритетів і переваг з погляду уряду.

Подробиці

4. Було б дуже корисно надати цьому документу назву, яка узагальнює його призначення (наприклад, що це консультативний документ), але без використання жаргонного терміна “зелена книга”, який не дуже зрозумілий поза межами уряду та відповідних установ. Наприклад, таку: “Консультації щодо комерціалізації космічних технологій в Україні”.
5. Вступ мав би надати читачеві можливість зрозуміти мету та призначення цього документа. Вступ повинен дуже чітко визначати, кого ви хочете залучити до процесу проведення консультацій і з якого питання ви хочете отримати коментарі. Ці питання потрібно відобразити у запитаннях, які ви ставите впродовж усього цього документа.

6. Вступ також мав би визначити, з ким проводяться консультації на цьому етапі (та чи існують будь-які конкретні запитання для окремих зацікавлених сторін) і з ким вже проводилися консультації з цього питання у минулому, та якими були результати таких консультацій. Вступ також мав би надати практичні поради учасникам процесу консультацій щодо того, яким чином їм треба реагувати на цей документ (включаючи ім'я контактної особи та її адресу) і термін для надання відповідей. Яким чином буде використано внески учасників консультацій? Чи зможуть вони побачити звіт або зворотню реакцію Національного космічного агентства України і коли такий звіт з'явиться?
7. Ця зелена книга дуже чітко визначає характер проблеми/можливостей і спосіб дій (комерціалізація космічних технологій, передача технологій до інших секторів економіки та інша діяльність у сфері маркетингу). З цього документа не дуже зрозуміло, якою повинна бути роль органів влади у цьому процесі та на яких етапах, зокрема, зважаючи на те, що, по суті, цей сектор отримує дуже незначні обсяги державного фінансування. У розділі “Проблеми та перспективи розвитку космічної галузі в сучасних ринкових умовах” зазначається, що вже було запроваджено комерційну стратегію щодо вирішення проблем фінансування і схожих проблем. Що, відповідно до ваших очікувань, нова політика повинна додати до цієї стратегії? Який існує зв'язок з тим, що вже робиться у технологічних промисловостях?
8. Цей документ також повинен чітко визначити завдання політики для запровадження таких заходів – іншими словами, якою буде ситуація в результаті успішного втручання органів влади для запровадження політики? Ця зелена книга згадує про два завдання політики в розділі “Основні проблеми комерціалізації космічних технологій”, але ці завдання потрібно виразити у кількісних показниках із визначенням відповідних термінів для виконання у такий спосіб, щоб було зрозуміло, що буде вимірюватися під час оцінювання результатів запровадження будь-якої політики, яку ви реалізуєте.
9. Цьому документу бракує визначення варіантів політики й аргументів “за” та “проти” кожного варіанта, які були б представлені об'єктивно з використанням логічних критеріїв (вартість і терміни виконання політики, наприклад). Цей документ повинен чітко визначати, яким чином та якою мірою ці варіанти політики допоможуть виконати завдання політики, та надавати підказки, до якого варіанта схиляється Національне космічне агентство України і чому.
10. Цей документ також мав би визначити практичний план виконання політики (включаючи деякі заходи, перелічені у останньому розділі цього документа, зокрема вирішення питань прав інтелектуальної власності) та вказати на наявність процесів моніторингу й оцінки виконання політики, які пот-

рібно буде здійснювати для вимірювання результатів запровадження політики порівняно із завданнями політики. Цей розділ мав би отримати більше важливості у білій книзі, щоб ті зацікавлені сторони, на які буде покладено завдання виконання, моніторингу або оцінювання запровадження політики, були повною мірою поінформовані про потенційні вимоги, вплив і наслідки до початку процесу запровадження політики.

11. Ми рекомендували б під час розроблення білої книги використовувати таку саму структуру, як і під час розроблення зеленої книги, але сконцентрувати увагу на конкретних пропозиціях політики, а не на можливих варіантах політики. Таким чином, цю книгу було б доречно назвати, наприклад, “Політика щодо...”, аніж “Консультації щодо...”, і вона забезпечила б отримання зворотної реакції щодо результатів проведення консультацій і висновків, які було зроблено внаслідок цього процесу.
12. Біла книга мала б визначати спосіб дій, який пропонує уряд, з обґрунтуванням, яке базувалося б на чітких критеріях, і всебічний план виконання політики, який визначав би, хто відповідатиме та за яку діяльність, а також здійснюватиме моніторинг та оцінку виконання політики та хто відповідатиме за успіх запровадження цієї політики. На цьому етапі ми рекомендували б розробити повну оцінку регуляторного впливу (це є обов’язковою вимогою у практиці Великої Британії/Європейського Союзу). Оцінка регуляторного впливу надавала б детальне визначення впливу та наслідків будь-якого запропонованого законодавства щодо конкретних секторів економіки, включаючи промисловість, благодійні організації, вразливі групи у суспільстві, довкілля та ін.

*Зо МакНіл-Річі,
Старший міжнародний консультант
Міністерства міжнародного розвитку
Великої Британії (DFID)*

